



**УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА  
ФАКУЛЬТЕТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ  
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА МЕДИЦИНИ**

**ГС «НАЦІОНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЧНА АСОЦІАЦІЯ»  
ДИВІЗІОН «ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я»**

## **МАТЕРІАЛИ**

**І ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-  
ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА В  
УМОВАХ СУЧАСНОЇ ПЕРМАКРИЗИ»**

**23 квітня 2024 року, м. Київ**

**Київ – 2024**

**УДК 159.98(063)**

**Редакційна колегія:** Маркусь І., к. пед. н., доцент  
Палій В., к. психол. н.  
Руденко Л., д.психол.н., професор  
Найдьонова Г., к. психол. н., доцент  
Афузова Г., к. психол. н., доцент

**П 86 Психологічна допомога в умовах сучасної пермакризи:**  
матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції  
(м. Київ, 23 квітня 2024 р.). Київ, 2024. 60 с.

Збірник містить тези та інші матеріали учасників I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Психологічна допомога в умовах сучасної пермакризи» з питань сучасного стану психологічної допомоги в Україні різним категоріям вразливих верств населення та технологій психологічної допомоги особистості у складних життєвих ситуаціях.

*Матеріали подаються в авторській редакції. Редакційна колегія не несе відповідальність за висвітлений матеріал (його точність, правдивість та оригінальність).*

проблему диференціаційних емоційних порушень у підлітковому віці. Багатогранна природа цих порушень вимагає значної корекції роботи з такими підлітками. На що і буде спрямоване надалі наше наукове дослідження.

Список використаних джерел

1. Приходько Ю. О., Юрченко В. І. Психологічний словник-довідник: навч. посіб. Київ: Каравела, 2012. 328 с.
2. Саржевський С. Н. Психологія та патологія емоцій, волі, уваги: навч.-метод. посібник для студентів 4 курсу медичних факультетів зі спеціальностей «Лікувальна справа» та «Педіатрія». Запоріжжя, 2017. 72 с.

**Олена Дубовик,**

кандидат психологічних наук, доцент,  
доцент кафедри спеціальної психології та медицини  
факультету спеціальної та інклюзивної освіти,  
Український державний університет  
імені Михайла Драгоманова,  
м. Київ, Україна

**Світлана Борсук,**

психологиня, конфліктолог, аттестований,  
викладач «Тоддлер за методом Монтесорі»,  
Дитячий садочок «Montessori»,  
м. Київ, Україна

## **ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ПРОСОЦІАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК СКЛАДОВА МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Сучасна система освіти має бути зорієнтована на формування в особистості життєво необхідних компетентностей та їх активну соціалізацію. Негативні соціальні фактори (стресова напруга, соціальні конфлікти, надзвичайна ситуація внаслідок пандемії та війна в Україні) призводять до знецінення моральних цінностей, до соціальної байдужості, зневіри у державі та суспільстві. Перед системою виховання постають гострі проблеми, вирішенню яких сприяє посилення орієнтації на моральні цінності та на формування у здобувачів освіти просоціальної поведінки. Дослідженням питання просоціальної поведінки, починаючи з дошкільного віку присвятили свої праці зарубіжні вчені Е. Аронсон, К. Бетсон, Г. Бірхофф, М. Греді, Г. Карло, С. Харді, Р. Чалдіні. Проблеми окремих механізмів просоціальної поведінки приділяли і приділяють увагу сучасні

вітчизняні дослідники О. Безкоровайна, І. Бех, О. Вознесенська, В. Кириченко, І. Лаптева, А. Тарабасова.

Просоціальна поведінка (prosocial behavior від лат. pro – прийменник, що вказує на дію в якихось/чиїхось інтересах й socialis – суспільний) у психологічному словнику визначається як поведінка індивіда, що орієнтується на благо соціальних груп, надання допомоги та є протилежною характеристикою до асоціальної поведінки. Об'єктом просоціальної поведінки мають бути не абстрактні люди/організації, а конкретні особи з конкретними проблемами (незаможні, голодуючі), при цьому просоціальна поведінка відповідає соціальним та культурним стандартам.

У вітчизняній психології просоціальна поведінка розглядається в рамках таких понять, як альтруїзм, гуманні відносини, відносини солідарності, взаємодопомоги, співучасті, гуманістичні цінності, формування й розвиток емпатії, відмінності просоціальної та асоціальної поведінки (І. Бех, Н. Басюк, Х. Джус, Я. Неверович та інші). Такі аспекти просоціальної поведінки, як альтруїзм/егоїзм, разова допомога/постійна допомога, особистісні змінні/ситуаційний контекст, походження емпатії є предметом досліджень D. Dovidio, L. Penner, J. Piliavin, J. Rushton. На думку зарубіжних дослідників, просоціальна поведінка являє собою дії на користь іншим людям, а також охоплює симпатію, співпрацю, допомогу, сприяння, альтруїзм, взаємодію.

Дослідники виділяють три види скрутних ситуацій, в яких може знадобитися акт просоціальної поведінки, тобто допомога:

1) потреба в простій інструментальній допомозі з боку, коли людина відчуває труднощі в завершенні цілеспрямованої поведінки;

2) незадоволене бажання, коли людина не має прямого доступу до конкретного бажаного ресурсу або предмету;

3) негативно забарвлений емоційний стан або дистрес, коли людина потребує розради і різного роду підтримки.

Кожному виду перерахованих ситуацій відповідають такі форми актів просоціальної поведінки: інструментальна допомога (наприклад, допомогти в досягненні кінцевої мети дії, альтруїстична поведінка (наприклад, віддати іншому бажаний предмет та емпатія (наприклад, надати вербальну або фізичну підтримку).

В. Кириченко визначає, що просоціальною поведінкою є будь-які дії з орієнтацією на надання допомоги іншим людям (з метою принести користь) та благо соціальних груп. Просоціальну поведінку дослідники (А. Калашникова) розглядають також як

систему певних моральних якостей, відносин, які визначаються специфічними почуттями, потребами, мотивами, навичками поведінки; особливу форму внутрішньої самоактивності, що дає людині змогу наслідувати моральні норми. Тому активна позиція педагога має передбачати фіксацію уваги дітей на просоціальних імперативах, декларуванні ціннісного ставлення до оточення і до себе, демонстрування бажаних поведінкових актів, стимулювання особистості до здійснення вчинків, корисних їй та оточенню. А також у гальмуванні її поведінкових тенденцій, що мають асоціальну спрямованість, об'єктивне та коректне оцінювання вчинків, здійснених особистістю або тільки запланованих [3, с. 237].

Реалізуючи названі дії, педагог створює умови особистісно орієнтованого виховання, яке ґрунтується на визнанні самоцінності особистості учнів, забезпеченні свободи їх самовираження і саморозвитку. Активна позиція учнів передбачає сприйняття виховних впливів, усвідомлення значення просоціальних імперативів, перетворення їх на внутрішні регулятори власної поведінки та втілення їх у реальні вчинки та дії [2, с. 256].

Формування просоціальної поведінки в умовах превентивного виховного середовища – це цілеспрямований виховний процес, що має забезпечити необхідні й достатні організаційно-педагогічні умови для свідомої інтеріоризації учнями соціально значущих норм і цінностей, розвиток відповідних рис, що ними має володіти просоціальна особистість, формування прагнення і вміння конструктивно вирішувати міжособистісні та групові суперечності, стимулювання участі дітей у соціально значущій діяльності та внутрішнього діалогу для прийняття самостійного, вільного особистісно значимого для учнів вибору моделей поведінки [3, с. 237].

Змістом морального виховання є формування таких моральних якостей дошкільника, як: повага до старших, дружні відносини з однолітками, уміння відповідно відгукуватися на горе і радість інших людей, домагатися дієвого прояву гуманних почуттів і відносин, їх суспільної спрямованості, виховання основ відповідальності. Однак методи реалізації цих завдань значно скромніші і неконкретні. Серед них можна виділити два напрямки: створення умов для практичного досвіду і формування моральних оцінок.

До методів, які забезпечують створення у дітей практичного досвіду суспільної поведінки, відносяться:

- виховання моральних звичок;
- приклад дорослого або інших дітей;

- цілеспрямовані спостереження за грою дітей та працею дорослих;
- організація спільної діяльності;
- спільна гра.

Моральне виховання дітей пропонується здійснювати в різних умовах: у побутовій та повсякденній діяльності, в грі і на спеціально організованих заняттях. До групи методів, спрямованих на формування моральних уявлень, суджень і оцінок, входять бесіда дорослого на етичні теми; читання художньої літератури; розглядання та обговорення картин; метод переконання, а також метод заохочень.

Щоб досягти мети в становленні морально спрямованої особистості, особливо слід звернути увагу на психологічні аспекти виховного процесу: Дитина лише тоді починає ставитися гуманно до інших людей, які поруч з ним, коли навчиться узагальнювати власний досвід регулювання поведінки і використовувати його в житті.

#### Список використаних джерел

1. Басюк Н. Моральне виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: погляди класиків і практика сьогодення. Інклюзія в умовах професійної (професійно-технічної) освіти. 2019. Житомир : ФОП «Левковець». С. 58–67
2. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 256 с. (Серія «Альма-матер»).
3. Кириченко В. І. Теоретичні засади формування просоціальної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. №7. С. 237–247.